

Inspektoratet for de kongelige Haver, dets virkefelt og historiske baggrund

Foredrag holdt ved et have-seminar på Isegran ved Frederiksstad¹⁾ 19.-21. september 1985

Af Marianne Linnemann²⁾

The Inspectorate of the Royal Gardens, its Activities and Historical Background

Keywords: Gardens, Public Parks, Labour, Administration, History, Denmark

Inspektoratet for de kongelige Haver henhører under Boligministeriets ejendomsdirektorat og har ansvaret for driften af følgende haver: Rosenborg, Frederiksberg og Søndermarken, Fredensborg, Frederiksborg, Sorgenfri, Gråsten, Charlottenlund, Bernstorff, desuden Amaliehaven samt haveanlæggene ved Sønderborg Slot, Spøtttrup, Marienborg og ved ministerialbygningerne på Slotsholmen, det vil i første række sige Det kgl. Biblioteks haveanlæg. Endvidere tilsynet med haveanlæggene ved Ålborg Slot, Koldinghus, Skanderborg Slotsbanke, Kronborg, Roskilde Palæ, Eremitageslottet og Esrum Kloster.

Til at administrere og vedligeholde disse haveanlæg er der i år ansat 140 heltidsansatte personer.

Fordelingen af disse personer fordeler sig på følgende måde. Centralt placeret er inspektoratet der har den overordnede og koordinerende ledelse der består af:

- 1 haveinspektør
- 1 landskabsarkitekt – der er souschef
- 1 landskabsarkitekt
- 1 budget- og personaleleder
- 4 kontorfunktionærer.

Lokalt placeret er slotshaverne, hvis daglige ledelse forestås af 11 slotsgartnere der til hjælp har:

- 9 formænd
- 57 faglærte gartnere
- 56 ufaglærte havearbejdere.

Driftsudgifterne er fastsat til 25 mill. kr. til vedligeholdelse af ialt 500 ha. – 5 kr. pr. m²/år.

De allerfleste af de anlæg som netop er nævnt er en arv fra de danske kongers enevælde, og skønt enkelte af haverne er ældre, så er det i 1700-tallet at disse anlæg er skabt, især under kongerne **Frederik den 4.** og **Christian den 6.**

Ved den fri forfatnings (folkestyrets) indførelse i 1849 overgik megen ejendom og gods fra kongens til statslig eje, således også de fleste kongelige slotte og haver.

Ved lov af 12. marts 1852 blev havernes administration og tilsyn underlagt en landskabsgartner med titel af haveinspektør. Loven om statshaverne betød, at vore allermest betydende havekunstneriske anlæg blev sikret for eftertiden og sikret en kontinuerlig vedligeholdelse. Dette sidste var nemlig ikke altid tilfældet under enevælden.

Man kunne godt bygge og anlægge haver med stor bekostning, for derefter, når interessen var større andre steder, at lade det hele forfalde.

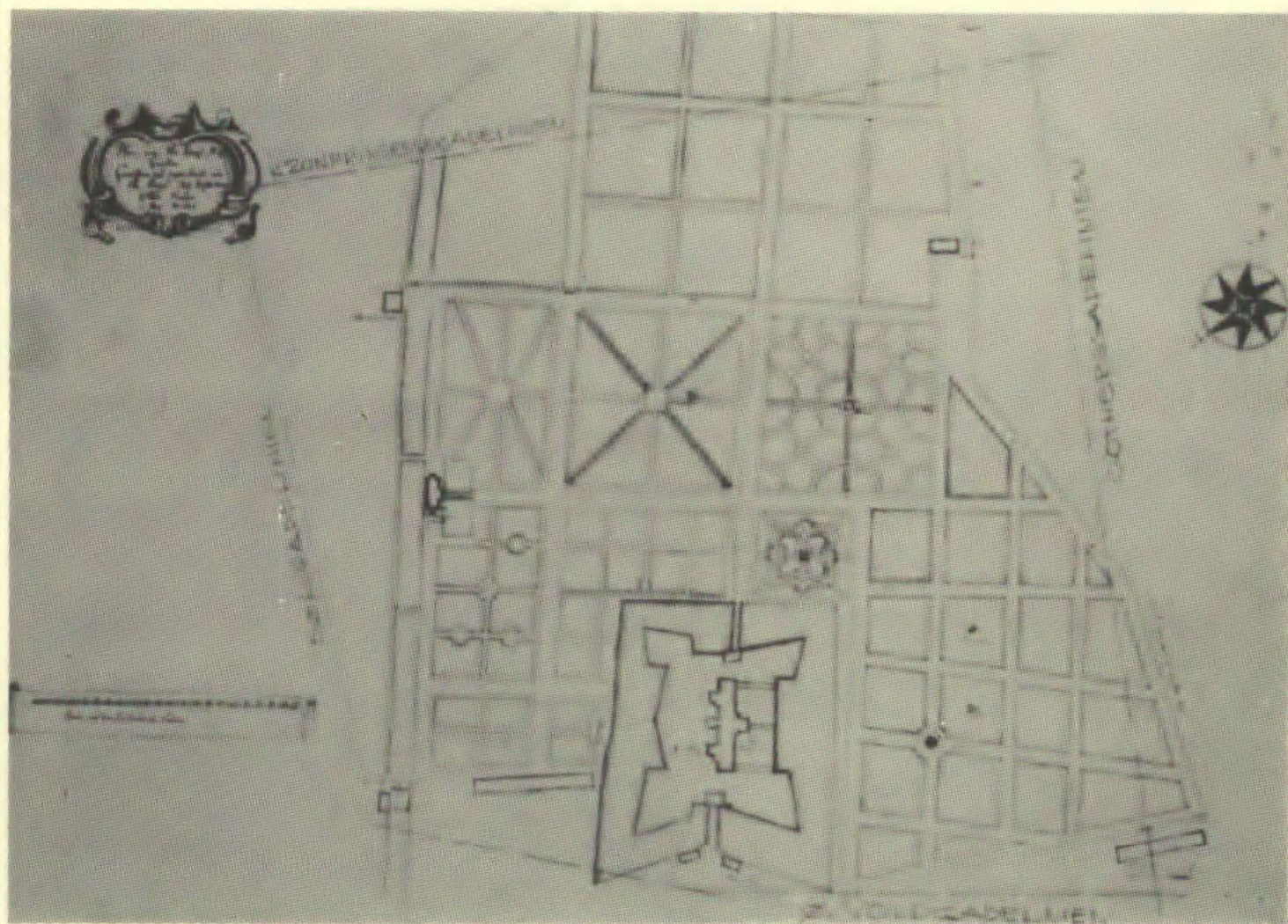
Specielt når man idag må se i øjnene, hvad manglende økonomisk grundlag har medført forfald rundt om på de danske herregårde, ser man betydningen af, at inspektoratet for de kgl. Haver fungerer som en statsinstitution, som ikke nødvendigvis skal tage hensyn til lokale politiske interesser, men i stedet kan koncentrere sine kræfter om at vedligeholde disse haveanlæg og dermed sikre, at vore efterkommere fortsat kan opleve og få indsigt i havekunstens udvikling^oherhjemme, selv om det må erkendes, at havekunst i langt højere grad end arkitektur, billedkunst, musik og litteratur er forgængelig.

Havedyrkningen og dermed de gartneriske traditioner indenfor De kgl. Haver kan vi spore helt tilbage til den tid da klosterbrødrene havde havedyrkningen indenfor deres område, for dengang havde kongerne deres private urtegårdsmænd eller gartnere som de undtagelsesvis kaldtes. Det var deres sag at varetage pligterne ved de kongelige slotshaver som anlagdes rundt omkring i landet. Det har primært været abildgårde, kålgårde, vingårde og urtegårde, hvorfra kongens hof er blevet forsynet med frugter, rødder og løg, når de på rejser rundt i landet gjorde ophold på eller i nærheden af de pågældende slotte. Det var de pågældende urtegårdsmænds opgave at yde deres bedste, så ikke blot de nødvendige urter kunne fremskaffes men også således at kongen kunne finde et lystigt hvilested og en smuk have at vandre i.

Urtegårdsmændenes arbejdsgiver var lensmanden eller fogeden som af kongen fik ordre til hvilke forandringer der skulle foretages i haven. Den praktiske udførelse af arbejdet var urtegårdsmændens opgave. Gartner **Hans Rasmussen Block** har omkring 1647 redegjort for hvilket arbejde der skulle udføres i slotshaven ved Kronborg slot. Eksempelvis nævner

han at ukrudtet kun kan holdes nede ved at roden graves op og ikke kun ved at trække toppen af. Endvidere nævnes at gangene skal klippes 2 gange om året efter en snor og at buksbomhækkene skal klippes en gang om foråret og straks efter hundedagene. Han må sørge for en egnet kælder til urterne og han må føre plantelister over hvad han sår i bedene. Hans arbejdsredskaber var mindre avancerede end idag, men modsat må vi konstatere at de redskaber han brugte er ligeså uundværlige for den moderne gartner som for de daværende urtegårdsmænd. Hans liste over redskaber var følgende:

1 sav, 2-3 krumme knive, 1 høvlbænk, 1 god håndøkse, 2 små og 2 store river, 1 stærk spade, 1 jernskovl, 3 snore, pløkke til snore, kompas, målestok, lineal, en lang lette³⁾, et par gode sakse samt en del instrumenter som Block ikke havde et navn til, men som han fandt uundværlige i sit arbejde. At grave haverne var ikke tilstrækkeligt. Omkringboende bønder blev sat til at pløje og luge.

Rosenborg Have 1649. Otto Heyders opmåling. Nuværende gadelinjer indlagt.

Antallet af kongelige urtegårdsmænd og urtegårdssvende blev større og større ligesom de blev dygtigere og dygtigere efterhånden som der hentedes nye planter hjem og nye kulturer indførtes, af dels kongen, hans gesandter, lensmænd eller af urtegårdsmanden selv.

Ved anlæggelsen af Chr. IV's nye have, *Rosenborg have* 1607-10, opstod der her de næste 300 år et Mekka for unge mennesker der ønskede at få en grundlæggende gartneruddannelse inden de sendtes til Frankrig og England for at blive uddannet yderligere. Køkken- eller urtehaven og lysthaven fik hver sin tildels ligestillede urtegårdsmænd som leder. Arbejdet i lysthaven, der var anlagt i geometriske figurer med »bomhave«, blomsterkvarterer, lysthuse m.v., krævede meget vedligeholdelsesarbejde. Der var således ansat 4 gartnersvende som sammen med slotsgartneren skulle dele lysthaven imellem sig. Til at hjælpe sig havde de hver 6 arbejdsfolk fra 1. april til Sct. Hansdag og derefter 3 indtil Mikkelsdag.

Køkkenhaven var ligeledes opdelt i geometriske kvarterer af hvilke en del var forbeholdt til dyrkning af krydder-snaps- og medicinske urter, som dog gik i forfald efter Chr. d. IV' død. Ligeledes opførtes et drivhus til dyrkning af sydlandske træer og buske, hvis blomster og frugter kun kunne udvikles under glas – begyndelsen til den senere driverihave som gjorde haven berømt som uddannelsessted for unge gartnerelver.

Under enevælden ændres urtegårdsmændens status betydeligt. Af flere bestallingsbreve ses at fra 1650 ændres betegnelsen kongelige urtegårdsmænd til kongelig gartnere. Dette var måske også en følge af, at renæssancens urtegårdsmænd i det følgende århundrede udover at passe haverne også fik til opgave at anlægge større slotshaver efter barokkens mønstre.

Det lå i tiden at der var kongelige interesser i og midler til at bygge store driverier og udsmykke store haveanlæg.

Dette medførte, at de kongelige slotsgartnere gennem en længere periode var dem der grundet kongernes bevågenhed, bragte gartnerfaget og have dyrkningen frem her i Danmark. Der indkaldtes eller indvandrede unge gartnere fra Europa, ligesom de danske gartnersvende drog på udenlandsrejser for at dygtiggøre sig, og beriget med erfaringer og lærdom vendte de fleste hjem igen. En af dem var **Johan Cornelius Krieger** der i 1711 først blev ansat som gartner ved det nyopførte orangeri i Rosenborg. Inspireret af de barokanlæg Frederik d. IV havde set på sine udenlandsrejser, lod han Krieger omlægge slotshaverne ved Rosenborg, Frederiksberg, Frederiksborg og Fredensborg. Anlæggelsen af disse barokanlæg krævede store arbejdsstyrker. Soldater og bønder udkommanderedes til dette arbejde. Vedligeholdelsen krævede også en stor mandskabsstyrke. Eksempelvis ved vi at i Rosenborg have var antallet af folk på 28 faste gartnere og gartnersvende, 2 officerer, 14 daglejere og 5 lugekoner. Til sammenligning er der idag ansat 1 slotsgartner og 9 gartnere/havearbejdere, hvortil skal nævnes, at produktionen i driverihaven er nedlagt.

Bevidstheden om at det var nødvendigt med en anerkendt gartneruddannelse for at få kvalificerede folk dukkede op omkring 1800. Gartner **Peter Lindegaard** blev i 1791 slotsgartner i Rosenborg, og han havde som sine kolleger svært ved at skaffe uddannede og dygtige folk til vedligeholdelsesarbejdet. I det forløbne århundrede er interessen for slotshaverne stærkt faldende ved hoffet, og gartnerfaget blev derved mindre attraktivt.

I tråd med tiden omlagde Lindegaard *Rosenborg have* (1823-27) i den romantiske engelske stil. Arbejdet udførtes af udkommanderede slaver. Til den daglige vedligeholdelse udså Lindegaard sig blandt soldaterne ved kassernen ved Rosenborg unge mænd som han skønnede kunne blive gode gartnere ved at gennemgå en grundig gartneruddannelse. En ny udvidelse af drivhuset og dermed af kulturerne gjorde Rosenborg have til det mest fuldkomne driveri i Danmark og i Norden og dermed fra 1811 til et anerkendt lærested.

Da staten i 1849 overtog Rosenborg have sammen med andre af kongens slotte, fik en kreds af landets betydeligste gartnere staten til at lade driverihaven overgå til den kongelige civilliste med et årligt tilskud fra staten, således at såvel den teoretiske som praktiske uddannelse af gartnere kunne fortsætte indtil driverihavens nedlæggelse i 1909, hvor arealet blev indlemmet i den øvrige del af Rosenborg slotshave.

Som nævnt i indledningen blev De kongelige Haver en statsinstitution ved lov af 12. marts 1852. Herefter blev havernes administration og tilsyn underlagt en landskabsgartner, som senere fik titel som haveinspektør. Denne fik bolig og kontor i den nordre gule pavillon ved indgangen til Frederiksberg have, hvor inspektoratet siden har haft til huse.

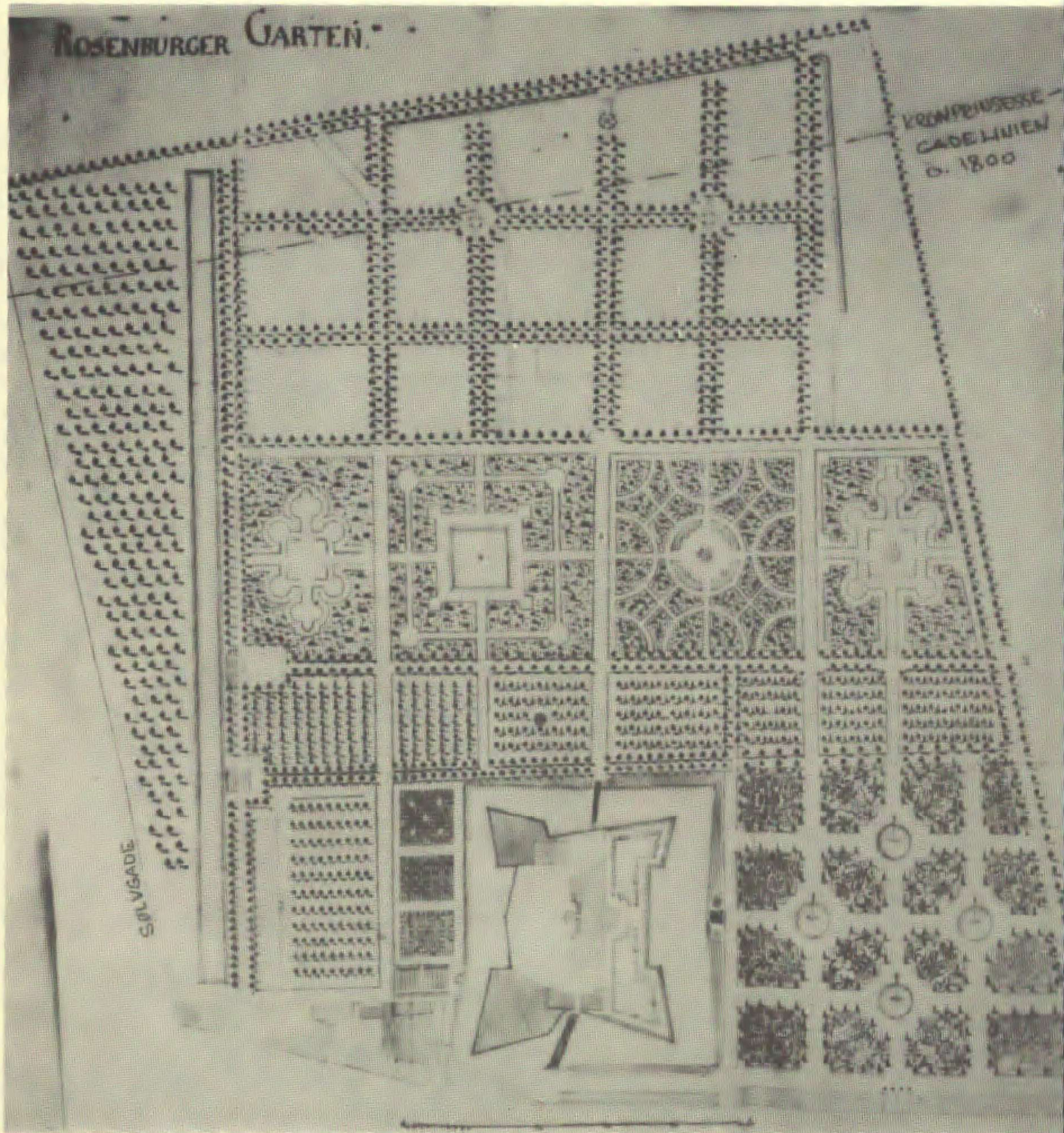
Den mand, som først blev udnævnt til denne stilling, var gartneren ved Fredensborg slotshave **Rudolph Rothe**, en mand som gennem sin uddannelse og tidligere arbejde var særdeles velegnet til embedet, hvilket også skulle vise sig.

Hans uddannelse som gartner og landskabsgartner var alsidigt erhvervet i indlandet som i udlandet, og administration var han ligeledes fortrolig med.

Han var således på det tidspunkt en respekteret mand, hvis ord havde vægt, og som ligeledes havde et indgående kendskab til forholdene indenfor de kongelige haver, hvor han ofte tidligere var blevet brugt som rådgiver, også i andre haver end Fredensborg.

De vil kunne forstå af det her sagte, at med en mand som Rudolph Rothe overgik den gartneriske tradition fra de kongeligt styrede haver umærkeligt til de nu statsstyrede haver.

Vi vender nu tilbage til nutiden og vil se på, hvordan vi idag holder disse haver, efter hvilke målsætninger og fastlagte retningslinier. Forudsætningen er at haverne er til stede med deres historiske indhold, og fra

Rosenborg Have 1746. J. C. Kriegers plan. Efter Thuras Den danske Vitruvius

inspektoratets målsætning skal jeg citere: »Idegrundlaget er en fastholdelse og videreudvikling af den danske havekunst fra det 18. århundrede, således at de nationalhistoriske og haveæstetiske ideer bevares for eftertiden«. Endvidere står der: »Der ønskes et højt kvalitetsniveau i såvel den daglige vedligeholdelse som i nyskabelserne i de enkelte haveanlæg. Der ønskes opretholdt en havebrugsfaglig kapacitet, der kan sikre udarbejdelsen af rekonstruktionsplaner og fornyelsesprojekter i slotshaverne, således at disse til stadighed tåler sammenligning med de berømteste haveanlæg i Paris, Wien og London.«

For yderligere at sikre havernes fremtidige beståen overfor samfundsudviklingen er en del af haverne omfattet af fredninger. En vigtig ting at erindre sig, når man arbejder med historiske haver, er at de i lighed med alt andet levende forandrer sig, nogle ting trives andre gør det ikke, dimensionerne ændres, fritklippede linderækker bliver forsømte og træerne skyder op og bliver til store kandelaberlinde, sirlige lave kantplantninger af buxbom gror vildt og bliver til barokke hækformationer, som vi kan se dem i Frederiksborg.

Under alle omstændigheder forandrer haverne sig, ingen af de kongelige haver ser ud som da de blev anlagt; og for flere havers vedkommende kan man ikke tale om nogen egentlig anlægstid, de er groet ud af mere naturlige bevoksninger som f.eks. Fredensborg slotshave.

Det siger sig selv, at her slår de teoretiske læresætninger ikke til. Det falder også godt sammen med, at rekonstruktionsopgaver, i den betydning at man fører et anlæg strengt tilbage i sin oprindelige skikkelse, sin beplantning, jordform, gangføring m.m. endnu ikke er forekommet indenfor de kongelige haver. Vi har nok haft mange rekonstruktioner og saneringer indenfor de senere år, men der har altid været en tredje faktor, tiden, som har betydet meget for disse planers udførelse.

Af det foregående må det ikke forstås således, at der ikke indenfor de kongelige haver vil være anlæg, som naturligt opfordrer til en egentlig rekonstruktion, f.eks. vil jeg mene, at Kriegers barokhave på Frederiksborg slot bør rekonstrueres, når lindealleerne til sin tid er udlevede. Og samtidig hermed bør også kaskadeanlæggene genskabes. Men tilbage til målsætningen om kvalitetsniveauet i den daglige vedligeholdelse.

For at tilgodese den bedst mulige pleje af De kgl. Haver har vi opstillet et plejeprogram og underopdelt det i 3 hovedkategorier:

- 1) Arbejdsindsats der har til formål at restaurere og retablere.
- 2) Arbejdsindsats der har til formål at sanere fremmedelementer samt forhindre, at forstyrrende nye kommer til.
- 3) Arbejdsindsats der har til formål at sikre en optimal gartnerisk pleje og vedligeholdelse af arealernes vegetation.

For at anskueliggøre vor arbejds- og plejeindsats skal jeg her fremdrage et eksempel på hver af de 2 første kategorier, og vil mere indgående beskæftige mig med den 3. kategori.

Fra arbejdsindsatsen, der havde til formål at restaurere og retablere, er følgende eksempel hentet fra Rosenborg slotshave. Overgreb og angreb på havearealer er ingen nyopfindelse, parterrehavens nedlæggelse og tilkastning af voldgraven omkring 1785, kan vi takke, ovenikøbet en offentlig myndighed for, nemlig militæret og livgarden.

I henved 200 år har der nu eksisteret en reel fysisk adskillelse i: Boligministeriets ejendomsdirektorat – ejer af selve slotshaven, Kulturministeriet – ejer af Rosenborg slot og slotsholm og Forsvarsministeriet – ejer af exercepladsen.

Uanset denne ministerielle opdeling må det for udenforstående være vanskeligt, ja uforståeligt, at skulle opfatte friarealerne og slottet isolerede fra hverandre. Anlægget blev dengang skabt til at fungere som en helhed og opfattes vel stadig af publikum som sådan, ydermere har man op gennem 60-70'erne kunnet iagttage, hvorledes ukontrolleret vegetation lukkede mere og mere af for den tilbageblevne visuelle oplevelse af slot og have.

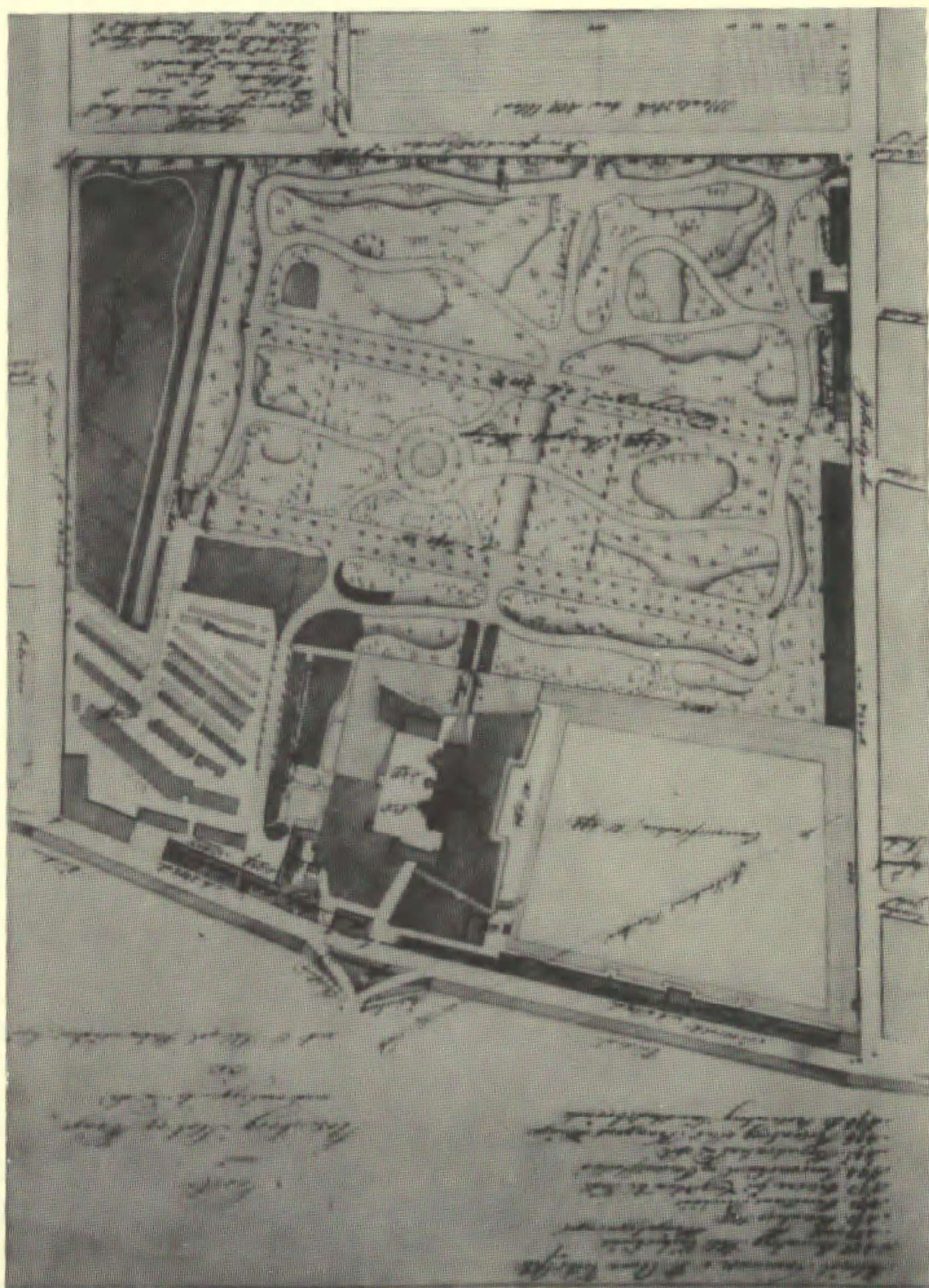
Ved gensidige forhandlinger og forståelse for den fremførte argumentation er det nu lykket for inspektoratet at gennemføre en rydning af diverse træ- og buskvegetation på slotsholmsområdet, en profilering af bastionen og opretning af stensætningerne, en omlægning og nylægning af samtlige bro- og pikstensbelæggninger, en etablering af sammenhængende græsarealer, og endelig, men ikke mindst, en opgravning og genskabelse af de dele af voldgraven, som er orienteret mod exercepladsen.

Med dette projekts gennemførelse er der ligesom taget hul på en udvikling, også selv om vi indtil videre betragter dette arbejde som afsluttet, idet man dog, såfremt exercepladsen ved given lejlighed kan frigives, er af den opfattelse, at der bør skabes sikkerhed for at området i så fald igen tillægges Rosenborg slotshave.

Det er dog ikke alt som lykkes.

I næste eksempel under arbejdsindsatsen for at sanere fremmede elementer eller forhindre at nye kommer til, skal vi blive i Rosenborg slotshave.

Børnerigdommen og mangelen på institutioner umiddelbart efter anden verdenskrig medførte, at der i 1949 stilledes et areal på 1100 m² beliggende i det nordøstlige hjørne af haven til midlertidig rådighed for opførelse af en børnehavebarrak. Tilladelsen lød på 10 år, og blev givet under betingelse af, at Københavns kommune brugte den mellemliggende tid til at skaffe egnede arealer på eget område.

Rosenborg Have med driverierne 1843. C. Schlegels kort

Jeg tror tilhørerne allerede har gættet rigtigt, »barakken« ligger der endnu. På trods af ihærdige bestræbelser fra flere hold, bl. a. fra Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse, vovede fredningsnævnet i sidste omgang ikke at fastholde staten på sin egen fredningsdeklaration og blive dette fremmedelement kvit. Til gengæld er det værd at fremhæve, at det er lykkedes os at undgå forslag om indplacering af lysarmatur i staudebede og anlæggelse af cykelstier gennem haven.

I det 3. og sidste eksempel, nemlig fra arbejdsindsatsen med at sikre en optimal gartnerisk pleje og vedligeholdelse, skal jeg i korthed redegøre for de overvejelser vi i inspektoratet gør os om de væsentligste kulturer samt de tekniske hjælpemidler vi anvender.

Det første jeg vil nævne er træplejen.

En have opstår ved en harmonisk komposition af arkitektoniske og beplantningsmæssige elementer, og for os er træet det fineste, det stærkeste beplantningsmæssige element vi har. Derfor indgår træplejen som en meget vigtig del af vores arbejde.

Træer kan groft inddeles i tre grupper:

Træer som vokser i skov eller skovagtig plantning.

Træer som står enkeltvis eller i mindre grupper (solitærtræer).

Træer som udgør en del af et system, f.eks. en allé.

Med hensyn til den første gruppe træer, som vokser i skov eller skovagtig plantning, er problemerne om ikke mindre, så dog friere. Fornyelsen foregår successivt fra år til år. De gamle træer bliver skovet, når de skønnes at være til fare for publikum på grund af grenfald og lignende, eller hvis et træ forekommer os uskønt, eller hvis det er til skade for en yngre generation eller er led i en almindelig udtynding.

Fornyelsen sker ved nyplantning, som foretages hvert år, og for en park er det vigtigt, at alle trægenerationer er repræsenteret ligeligt, således at billedet af skovplantningen virker konstant.

Generationsskiftet foregår umærkeligt.

Den anden gruppe træer, træer som står enkeltvis eller i mindre grupper, er betydeligt vanskeligere at administrere, her gælder det i de fleste tilfælde om et enten eller.

Det er velkendt, at et enkeltstående træ eller en lille gruppe træer kan have en sådan placering, at det dominerer og giver liv til et større parti, ja træer kan måske have givet navn til stedet, og det kan være blevet fredet.

Desuagtet kommer den dag, hvor træet er udlevet og må væk, og dette generationsskifte sker ikke umærkeligt, der kan blive tomt bagefter.

Det siger sig selv, at sådanne træer eller trægrupper bliver plejet med særlig omhu.

Og nu til den sidste gruppe af træer – allétræerne.

Siger man barokanlæg, ja så siger man også lindealleer. Vi har ca. 3000 gamle lindeallétræer i de kgl. haver, de er plantet for godt 250 år siden, og nærmer sig med raske fjed støvets alder. Det er ting der giver hovedbrud, hvad gør man? Ja, hvad gør man? Hvad kan man gøre?

Nogle siger, lad dem dø i skønhed.

Det er let at sige for dem, som intet ansvar har for haverne og for havernes publikum. Alleerne bliver brugt til at spadsere i, det er ikke morsomt at færdes i en allé hvor faren for grenfald, til stadighed er til stede og øges for hvert år.

Det går simpelthen ikke.

Så kan man sige javel, vi fælder de farligste linde og planter nye ind i rækken, hvor de gamle faldt, på den måde kan man få en evigt levende allé. Det bliver bare ikke en allé. Det bliver en række af træer af forskellig højde og form, en sjusket og ligegyldig række af træer. Det duer ikke. Vel, tilbage står der så at fælde de gamle alleer og plante nye i stedet.

Det er en konsekvent og logisk fremgangsmåde. Det uheldige for de kgl. haver er imidlertid, at alle lindealleerne er fra samme tid, det ville stort set betyde, at vi kunne fælde dem fra en ende af og plante nye alleer overalt.

Det ville blive en besk pille at sluge for vores generation og også for den næste, der måtte nøjes med at se på tynde unge linde.

Vi har derfor i de kongelige haver valgt en mellemting mellem denne løsning og en fjerde mulighed, nemlig nedskæring til lidt under halv højde og foryngelse af kronen.

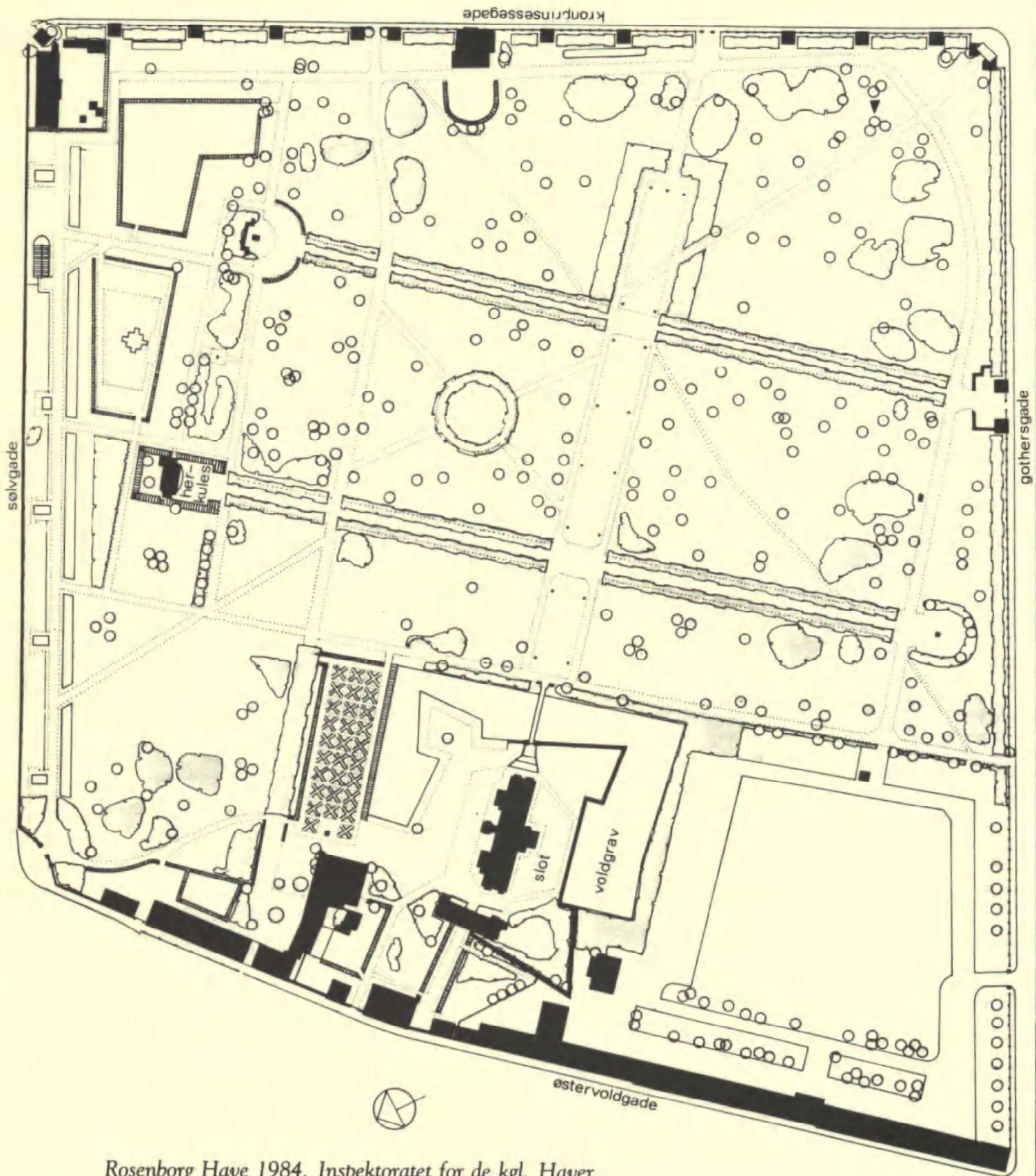
Dette kræver til gengæld at træernes krone må beskæres med regelmæssige mellemrum. På denne måde bliver træerne på grund af den lave højde og klippede krone ufarlige at færdes under, og samtidig beholder man de dejlige tykke stammer.

Denne vedligeholdelsesmetode kan forlænge træernes levetid med mellem 30-100 år.

Vi har behandlet mange alleer på denne måde, og samtidig har vi plantet flere alleer til med nye træer.

Det er vort håb, at vi ad denne vej stadig kan have fuldvoksne alleer at fremvise i de kgl. haver.

Beskæringsarbejdet, der er meget krævende, foregår i vintermånederne fra stiger, og indtil for få år siden var husarernes skarpslebne sabler det mest anvendte beskæringsværktøj, man huggede sig så at sige frem. Men teknikken ser ud til at komme os til hjælp. Motorsaven, elektriske sakse, hydrauliske klippeaggregater samt en i alle måder positiv forbedring, den hydrauliske platform, er hjælpemidler som alle idag anvendes i vore haver.

Rosenborg Have 1984. Inspektoratet for de kgl. Haver

Det næste jeg vil nævne er græsarealerne.

Det er velkendt, at i barokanlæggenes geometriske kompositioner indtog gruset en central rolle.

Grusarealernes funktion kan nærmest sammenlignes med et gulv. Haverne var beregnet for adstadig promenering og beundring. Først med overgangen til den mere landskabeligt anlagte haveform, vandt græsset indpas, og ligesom udmanøvrerede gruset. Af mange årsager er græsset kommet for at blive.

Ved at være bindeleddet mellem de beplantede enheder og formidle overgangene fra smalle lysninger til markante vidder, tiltrækker græsarealerne en stadig stigende publikumsmængde. Soltilbedere, legende børn, frokostgæster, folkedansere, skulpturudstillinger m.v. er altsammen aktiviteter som udfolder sig på det værdsatte græs – intet synes at forstyrre folk – og dog, græsset må nødvendigvis slåes. Det betyder, at havens folk i sommermånederne når aktiviteten i haverne er størst, må ud tidligt om morgenen mens græsset endnu er vådt for at få det slået, inden publikum lejrer sig på plænerne. Heldigvis kan dette arbejde overståes i løbet af nogle timer ved anvendelse af de selvkørende 5-7 leds vertikalklippere – et arbejde som ville have taget dage, da leen blev anvendt som eneste slåningsværktøj. Det må konstateres, at den megen færdsel på plænerne året rundt medfører en kraftig nedslidning. Passende vanding i de tørre perioder, gødskning, hyppige slåninger og topdressinger gør, at det alligevel er det vedligeholdelsesområde der skaber færrest problemer. Vanding i tilstrækkeligt omfang kan være vanskeligt at få til at passe sammen med publikum. Derfor har vi i Rosenborg sidste år fået nedlagt et vandingssystem i græsset så vandingen kan foregå i det tidsrum, hvor haven alligevel er lukket.

Blomster er et element der tiltrækker mange mennesker.

I nogle af vore haver prioriteres blomsterne højt, hvad enten det er løgplæner, baljeplanter, rosenhaver, staudehaver eller sommerblomster.

Disse blomstrende bede er naturligvis ikke særlig historiske, og må derfor modtage en del kritik, men anvendt på den rigtige måde, er bedene absolut et aktiv, og helt tydeligt kan vi måle publikumsintensiteten i de perioder af året, hvor disse bede står i fuldt flor.

Staudebede er vanskelige at håndtere, begrundet i at variationsmulighederne er utallige. Afhængig af plantevalg og sammensætning er det muligt at udtrykke en eller flere blomstringsperioder, forår, sommer, efterår endog vinter. Vi tillægger helhedsvirkningen og tilpasningen i farvenuancerne en afgørende betydning. Plejen af disse blomstrende bede er meget intensiv og tidskrævende, da al vedligeholdelse stadig foregår på den gode gammeldags facon.

Jeg vil ikke her gå længere i uddybningen med vore forskellige aktiviteter, men blot slutte den del af med at nævne, at omfanget af kulturer og aktiviteter i de kgl. haver, hvorved skal forstås levende som ikke levende objekter der kræver vedligeholdelse, er 75 enkeltkulturer, når der ses bort fra frilands- og væksthushavneri.

Det er selvsagt givet at for at plejeprogrammet kan udføres med det kvalitetsniveau det sigter på, er vi naturligvis afhængige af et dygtigt uddannet personale med den rigtige indstilling til sagen.

Selvom haverne bygger på de gartneriske traditioner som det har været skitseret i det allerede nævnte, er det indlysende, at de kan være vanskelige at bevare endsiges videreføre i en tid, hvor udviklingen, den tekniske som økonomiske, løber så hurtigt som den har gjort siden 60-erne.

Den daglige leder i slotshaven – slotsgartneren – er ansvarlig for at vedligeholdelsesniveauet altid er optimalt. Det er hans væsentligste opgave at sørge for at vedligeholdelsesarbejdet udføres:

1. i den rigtige årsrytme
2. på de rigtige tidspunkter
3. efter den korrekte metode
4. i den rigtige rækkefølge
5. samt har øje for, når tingene skal fornyes.

De slotsgartnere vi idag har i vores haver er alle medarbejdere der har et meget indgående kendskab til forholdene indenfor deres have. Det skyldes at de fleste af dem er startet som gartnere i de kgl. haver og som efter en lang årrække har kunnet pålægges slotsgartnerhvervet, når det blev ledigt. Kun i 4 tilfælde har vi indenfor de seneste 20 år ansat slotsgartnere som er kommet udefra uden forudgående kendskab til forholdene i slotshaverne.

Kilder:

Svend Bruun og Axel Lange: Danmarks Havebrug og Gartneri til Aaret 1919.

Johannes Tholle: Københavnske Urtegaardsmænd og Gartnere og deres Kaar i Kongens Sold 1942.

Georg Boye: Havekunsten i kulturhistorisk belysning I-II 1972.

Knud Preisler: De kgl. Haver, i Landskap 1976.

Ole Stattau: De kgl. Havers pleje, i Landskap 1982.

Noter:

1) Se beretningen om dette seminar i hæfte 15 s. 61.

2) **Marianne Linnemann**, hortonom fra linjen for have og landskab 1974, ansat som landskabsarkitekt i Inspektoratet for de kgl. Haver.

3) lette = stige, jf. ty. Leiter.